

نامیرایان - ۱
شاهین مسکوب

مجموعه اول

www.ketab.ir

سرشناسه بزرگیان، علی، ۱۳۶۲-

عنوان و نام پدیدآور نامیرایان - ۱: شاهرخ مسکوب / علی بزرگیان

مشخصات نشر تهران: مان کتاب، ۱۴۰۳

مشخصات ظاهری ۲۰۸ص.

فروست کتابچه ها (نامیرایان - ۱)

شابک ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۳۱-۹۴-۲

موضوع مسکوب، شاهرخ، ۱۳۰۴-۱۳۸۴.

موضوع نویسندگان ایرانی - قرن ۱۴ - سرگذشت نامه

(Authors, Iranian -- 20th century -- Biography)

رده بندی کنگره PIR۸۲۱۱

رده بندی دیویی ۸۴۴/۶۲

شماره کتاب شناسی ملی ۹۴۴۶۸۳۴

نامیرایان - ۱
کتابچه‌ها *
شاهرخ مسکوب
علی بزرگیان | | |

سرپرستی مجموعه خشایار قشقایی
ویرایش، نسخه‌روازی، و آماده‌سازی مه‌ران موسوی، خشایار قشقایی
صفحه‌آرایی مرتضی فکوری
طراحی بویفروم جلد حسن کریم‌زاده
تصویرسازی جلد بهرام داوری
نظارت فنی گوشه صادقی‌آزاد
نظارت چاپ علی سجودی
چاپ شادزنگ

© تمام حقوق این اثر محفوظ و متعلق به مان کتاب است.

چاپ اول در ۱۰۰۰ نسخه، ۱۴۰۳
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۳۱-۹۴-۲

تهران، خیابان انقلاب، خیابان وحید نظری،
بین دوازده فروردین و اردیبهشت، شماره ۱۱۰

۰۲۱-۶۷۳۷۹۳۷۹

maneketab.com

maneketab

فهرست

۹	دربارهٔ مجموعهٔ کتابچه‌ها
۱۳	مقدمه
۱۷	۱. در خانهٔ مادام آشوری
۲۹	۲. حرفه: توده‌ای
۴۵	۳. آدمِ خود بودن
۵۵	۴. «بجویید تا بیایید»
۶۵	۵. از کوشک مونتینی به کاخ فردوسی
۸۵	۶. پژوهشگر ستیهنده
۹۷	۷. زیستن در دایرهٔ حقیقت
۱۱۵	۸. برکنار از اجتماع خشمگین
۱۲۷	۹. در سوگ و عشق یاران
۱۳۵	۱۰. سایه‌گستر خزان‌پذیر
۱۵۱	۱۱. فصل خاموشی
۱۶۱	ضمیمه: پیش‌گفتار احمدی و مسکوب بر خوشه‌های خشم
۱۸۳	شرح تصاویر
۱۸۵	یادداشت‌ها
۱۹۱	فهرست منابع
۱۹۵	نمایه

دربارهٔ مجموعهٔ کتابچه‌ها

تمرکز مجموعهٔ کتابچه‌ها غالباً بر قالب جستار است و بناست انواع آن را شامل باشد. سعی بر آن است کتابچه‌ها موضوعات گونه‌گون گنجا و فارسی‌فهمیده‌تری، چه در تالیف و چه در ترجمه، داشته باشند و با قیمت مناسب — اگر راه بدهد — بیشکشی مخاطبان مان کتاب شوند. ممنونیم هنوز می‌خوانید.

— خشیار قشتایی

مرداد ۱۴۰۲

هر مجلد از زیرمجموعهٔ «نامیرایان»، که عنوان از داستان بورخس دارد، در سعی است ترسیمی نازک‌کارانه به دست دهد از سیمای شخصیت دوران‌سازی که در فرهنگ و ادب فارسی دود چراغ خورده باشد — «فقط کلمات می‌ماند و بس.»^۱

^۱ نقل از: بورخس، الف، ترجمهٔ م. طاهر نوکنده، تهران: نیلوفر، ۱۳۹۱، ص ۳۲.

مقدمه

یک وقتی، در نیمه دوم دهه نود، شنیده بودم روزها در راه در بساط دستفروش‌های خیابان انقلاب تهران خواهان فراوان دارد. اما بعدها به نظر رسید حالا که سال‌ها از انتشارش گذشته دیگر تب خواندنش فروکش کرده. خیالی خام بود. یکی دو سال پیش، چند ماه در کتاب‌فروشی‌ای در مرکز تهران کار کردم و از فروش بی‌وقفه روزها در راه شگفت‌زده شدم. کتاب‌های دیگرش هم در قفسه‌ها پیدا می‌شد: از سفر در خواب و داستان ادبیات و اجتماع گرفته تا سوگ مادر و شکاریم یک سر همه پیش مرگ. اما روزها در راه با بقیه فرق داشت. همان کتابی بود که چون به تهران رسید و نسخه‌های آن به شکل زیرزمینی چاپ و پخش شد، نام نویسنده‌اش را پرآوازه‌تر از هر زمانی کرد. پیش از آن، مسکوب نویسنده‌ای بود مانند ده‌ها نویسنده سرشناس دیگر، متعلق به گروهی از روشنفکران که پس از انقلاب ۱۳۵۷ بار سفر بسته و به هجرت ناخواسته تن داده و دور از موطن خود درگذشته بودند. با روزها در راه گویی مسکوب از نو زاده

شد و، در غیاب نویسنده اش، کتاب خوانده می شد. اگر بگوییم او زنده ترین نویسنده و روشنفکر درگذشته ایرانی است بیراه نگفته ایم. چند نسل پیوندشان را با او و آثارش حفظ کرده اند، نسلی با ترجمه خوشه های خشم و تراژدی های کلاسیک یونان، نسلی با مقدمه ای بر رستم و اسفندیار و در کوی دوست، و نسل تازه با روزها در راه و در حال وهوای جوانی.

شاهرخ مسکوب شاهد سه نقطه عطف در تاریخ معاصر ایران بود: اشغال کشور به دست متفقین و از پی آن تبعید رضاشاه، کودتای بیست و هشت مرداد ۱۳۳۲، و انقلاب ۱۳۵۷. هریک از این وقایع بر حیات شخصی و سیاسی و فکری او مؤثر افتاد. اولی او را از ملی گرایی افراطی رهانید، دومی او را از حزب توده گریزان کرد، و سومی آغازی شد بر تبعید خودخواسته اش به پاریس. آنچه در ادامه می خوانید قصه همین فراز و فرودهای زندگی اوست، البته با چون و چراهایی: اول اینکه این زندگینامه تمام جوانب زندگی مسکوب را در بر نگرفته و نویسنده به همه مقاطع زندگی او سرک نکشیده است. دوم اینکه نویسنده به تمام نوشته های مسکوب نپرداخته، بلکه صرفاً به آثاری از او اشاره کرده که برای روایت این زندگینامه به آن ها محتاج بوده است. اولین بار شش سال پیش بود که گزارشی درباره زندگی و آثار مسکوب نوشتم. آن گزارش در ماهنامه اندیشه پویا منتشر شد و از آن وقت مسکوب در گوشه ذهنم ماند تا فرصتی برای تکمیل گزارش زندگی اش بیابم. می خواستم متنم را از قید و بند های رایج مطبوعاتی برهانم، گسترشش بدهم، و بخش هایی را به آن اضافه کنم که در

روایت اول جای خالی‌شان برآیم آزردهنده بود. نتیجه کتابی شد که در دست شماست. قدردان نشریه اندیشه پویا هستم که آن گزارش نخست را منتشر کرد؛ اگر آن متن نبود، شاید کتاب حاضر هم هیچ‌گاه ساخته و پرداخته نمی‌شد. برخی از قول‌هایی که در این کتاب نقل کرده‌ام حاصل گفت‌وگوی شخصی من با حسن کامشاد، علی بنوعزیزی، رامین جهانگللو، گلی ترقی، احمد کریمی حکاک، سروش حبیبی، میرمهدی ادیب‌سلطانی، و احمد مسکوب (برادرزاده شاهرخ مسکوب) است. از ایشان نیز سپاسگزارم که فرصت این گفت‌وگوها را مهیا کردند. در متن پیش رو هر جا قولی از ایشان نقل شده منبعش همین گفت‌وگوهاست، مگر آنکه در یادداشت‌های انتهای کتاب به منبع مکتوبی اشاره کرده باشیم. همچنین از عباس میلانی ممنونم که بخشی از دست‌نوشته‌های مسکوب در آرشیو دانشگاه استنفورد را در اختیار من قرار داد. آخر اینکه مسکوب عادت داشت در حاشیه کتاب‌هایی که می‌خواند نقد و نظری قلمی کند. در چند موضع از متن حاضر، سطرهایی از این حاشیه‌نویسی‌ها آمده است. خواننده این کتاب‌های مُحسّا را در کتابخانه مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی در تهران، که گنجینه مسکوب در آن نگهداری می‌شود، خواهد یافت.